

УДК:340.004

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.3>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Гришко В.І.,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних дисциплін
Національного університету водного господарства
та природокористування
ORCID: 0000-0001-7512-0005
e-mail: v.i.grichko@nuwm.edu.ua*

Вознюк С.С.,

*здобувач освіти 4-го року навчання
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет водного господарства
та природокористування
ORCID: 0000-0003-4487-3201
e-mail: solomko_p20@nuwm.edu.ua*

Гришко В.І., Вознюк С.С. Проблемні аспекти впровадження штучного інтелекту у сфері юриспруденції.

Стаття присвячена висвітленню проблемних аспектів впровадження штучного інтелекту у сфері юриспруденції, зокрема в окремих галузях права. Зважаючи на стрімкий розвиток можливостей нейронної мережі, штучний інтелект виступає інструментом швидкого виконання задач та обробки інформації в різних сферах суспільства, в тому числі у юриспруденції. Тому для всебічного аналізу необхідно виділити проблемні області реалізації такого явища.

Зазначено, що на сьогодні відсутній єдиний підхід до визначення поняття штучного інтелекту. Автори наводять декілька дефініцій даному поняттю задля найбільш повного розуміння сутності штучного інтелекту. В законодавстві відсутній нормативно-правовий акт, присвячений питанню суті та порядку використання штучного інтелекту, що і породжує такі дилеми. Незважаючи на широке використання можливостей штучного інтелекту серед громадян, відсутні зацікавленість, фінансування та розроблення навчальних методик щодо ефективного застосування штучного інтелекту у професійній діяльності з боку владних органів. Також наводиться, що впровадження штучного інтелекту у професійну діяльність вимагає кадрового забезпечення фахівцями, які зможуть обслуговувати програмне забезпечення.

Проаналізовано проблематику впровадження штучного інтелекту у сфері судочинства. Використання штучного інтелекту судами загрожує

підривом автономії судів та незалежності суддів. Штучний інтелект не здатний всебічно оцінити докази та прийняти рішення в силу етичних та моральних норм. Відкритими залишаються питання прозорості судів, гарантування основоположних прав та свобод людини, програмної надійності.

Розглянуто правовий статус штучного інтелекту у цивільному праві. Оскільки штучний інтелект здатний створити твір, залишаються відкритими питання захисту авторських прав, які використовує штучний інтелект та юридичної відповідальності у випадку порушення авторських прав. Дискусійною та неоднозначною темою є визначення штучного інтелекту суб'єктом чи об'єктом у цивільних правовідносинах.

Визначено, що впровадження штучного інтелекту у кримінальному провадженні може стати чинником збільшення кібератак на нейронну мережу з метою викрадення, знищення, оприлюднення даних.

Ключові слова: штучний інтелект, проблемні аспекти, юриспруденція, дефініція, судочинство, галузі права, захист прав.

Hryshko V., Vozniuk S. Problematic aspects of the implementation of artificial intelligence in the field of jurisprudence.

The article is devoted to highlighting problematic aspects of the implementation of artificial intelligence in the field of jurisprudence, in particular, in certain branches of law. Due to the rapid development of neural network capabilities, artificial intelligence is a tool for quickly completing

tasks and processing information in various spheres of society, including in jurisprudence. Therefore, for a comprehensive analysis, it is necessary to identify problem areas for the implementation of such a phenomenon.

It is noted that today there is no unified approach to defining the concept of artificial intelligence. The authors provide several definitions of this concept for the most complete understanding of the essence of artificial intelligence. The legislation does not contain a normative legal act dedicated to the issue of the essence and procedure for using artificial intelligence, which gives rise to such dilemmas. Despite the widespread use of artificial intelligence capabilities among citizens, there is a lack of interest, funding and development of educational methods for the effective use of artificial intelligence in professional activities on the part of government authorities. It is also stated that the introduction of artificial intelligence into professional activities requires staffing with specialists who can service the software.

The problems of introducing artificial intelligence in the field of legal proceedings are analyzed. The use of artificial intelligence by courts risks undermining the autonomy of courts and the independence of judges. Artificial intelligence is not able to comprehensively evaluate evidence and make decisions based on moral standards. The issues of transparency of courts, guaranteeing fundamental human rights and freedoms, and software reliability remain open.

The legal status of artificial intelligence in civil law is considered. Since artificial intelligence is capable of creating a work, questions remain regarding the protection of copyrights using artificial intelligence and legal liability in case of copyright infringement. A debatable and controversial topic is the definition of artificial intelligence as a subject or object in a civil legal relationship.

It has been determined that the introduction of artificial intelligence in criminal proceedings can become a factor in increasing cyber attacks on the neural network with the aim of stealing, destroying, and making data public.

Key words: artificial intelligence, problematic aspects, jurisprudence, definition, legal proceedings, areas of law, protection of rights.

Постановка проблеми. Впродовж останніх років Україна проводить стрімку діджиталізацію у всіх сферах суспільства. Не виняток – юриспруденція, де активно починають впроваджувати можливості штучного інтелекту. Такий стан речей стимульований не лише комплексним оцифруванням, а й, зокрема, – пандемією та повномасштабним вторгненням, де виникло нагальне питання ефективної взаємодії між дер-

жавою та громадянами.

Сьогодні ми є свідками, коли використання штучного інтелекту зароджується у юридичній практиці, в тому числі – судочинстві, праві інтелектуальної власності та інших сферах права.

Однак, залишаються відкритими питання місця та нормативно-правової унормованості штучного інтелекту у юриспруденції, особливостей використання штучного інтелекту, а особливо – у здійсненні правосуддя, праві інтелектуальної власності, можливостей та правильності результатів застосування штучного інтелекту. Тому на сьогоднішньому етапі для комплексного розуміння впровадження цифрових технологій важливо окреслити проблематику застосування штучного інтелекту у юридичній сфері.

Метою статті є дослідження проблемних аспектів провадження штучного інтелекту у сфері юриспруденції.

Стан опрацювання проблематики. Особливостям використання штучного інтелекту в юридичній сфері, у тому числі проблемним аспектам впровадження штучного інтелекту в окремих галузях права, присвячена значна кількість наукових досліджень таких науковців, як: І.П. Варава, Д.О. Оленюк, О.В. Павлюк, О.Ю. Параманова, О.О. Пунда, О.М. Тропіна, В.Ю. Цьомра та інші.

Виклад основного матеріалу. Штучний інтелект за останній час став ефективним інструментом вирішення різного роду задач, швидкого опрацювання великого потоку інформації при цьому із мінімальними часовими затратами. Безсумнівно, такий інструмент є апогеем технічного процесу, що проникне у всі сфери суспільства вже найближчим часом, в тому числі – у юридичну сферу, де вже спостерігаються використання можливостей штучного інтелекту.

Однак перепорою є відсутність чіткої дефініції поняття «штучний інтелект». 2020 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, де під штучний інтелект визначають як «організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань» [1]. Проте, на нашу думку, така дефініція не розкриває повністю суть штучного інтелекту та його можливості.

Ми погоджуємось із поглядами О.А. Баранова, який стверджує, що для проведення правових досліджень у сфері штучного інтелекту потрібно всебічно розуміти дефініцію поняття

«штучний інтелект». Досліджуючи дане питання, науковець запропонував власну дефініцію даного поняття на основі мультидисциплінарного підходу: «штучний інтелект – це певна сукупність методів, способів, засобів та технологій, насамперед, комп'ютерних, що імітує (моделює) когнітивні функції, які мають критерії, характеристики та показники еквівалентні критеріям, характеристикам та показникам відповідних когнітивних функцій людини» [2]. Проводивши дослідження у даній роботі ми керуємось визначенням О.А. Баранова, вважаючи його найбільш повним та універсальним.

Уже згадана вище Концепція є лише фундаментом технологічної трансформації. Крім того, не розкрита сутність, завдання та значення штучного інтелекту для юриспруденції. Ми переконані, що така невизначеність унеможливує розкриття місця штучного інтелекту насамперед у юридичній сфері, що може стати наслідком виникнення спорів у майбутньому, оскільки відсутня нормативно-правова база щодо безпечного та законного використання штучного інтелекту.

Не менш важливим критерієм є низька цифрова грамотність серед населення та, навіть, юристів-практиків. В.Ю. Цьомра, С.Т. Корильчук та Д.О. Оленюк, досліджуючи розвиток штучного інтелекту у юриспруденції, стверджують, що автоматизоване складання документів, введення онлайн-правосуддя може зменшити вартість юридичних послуг, що відкриє доступ до останніх для широкого колу осіб та сприяє економічній ефективності в сфері юриспруденції [3].

З іншої сторони, І.П. Варава стверджує: «у майбутньому ми матимемо ситуацію, за якої юридичні та фізичні особи зможуть знаходити правовий шлях до розв'язання проблем власними силами, користуючись послугами юридичного аутсорсингу лише за крайньої необхідності» [4, с. 52]. До юриста будуть вимоги не лише як до професіонала в галузі права, а як і до аналітика та фахівця, що застосовує при складних задачах весь комплекс знань, використовуючи широку базу інформації, за допомогою штучного інтелекту.

Але наразі відсутній досвід впровадження навчальних методик, що були б націлені на ефективне використання штучного інтелекту у практичній діяльності юриста, не передбачені шляхи підвищення кваліфікації правознавців у сфері застосування перспектив штучного інтелекту.

Продовжуючи думку, зазначимо, що впровадження штучного інтелекту потребує зацікавленості владних органів та значного фінансування, щоб надати можливість використовувати такі інформаційні технології у всіх ланках права на будь-якому рівні. У зв'язку із повномасштабним вторгненням, лівова частка державного бюджету

іде на витіснення ворога з території нашої держави, тому не можемо сказати, що найближчим часом буде відбуватись швидке надання засобів, за допомогою яких використовувався б штучний інтелект у всіх ланках юриспруденції.

Впровадження штучного інтелекту в юридичну сферу також вимагає надання робочих місць для інженерів та інших професіоналів у галузі комп'ютерної техніки, які можуть у випадку технічних збоїв чи інших поломок привести у норму функціонування штучного інтелекту.

Вище ми описали проблемні аспекти впровадження штучного інтелекту у юриспруденції загалом. Вважаємо за необхідне розглянути окремі галузі права, де особливо загострена проблематика використання штучного інтелекту.

У науковій площині активно обговорюються перспективи застосування можливостей штучного інтелекту в судочинстві України. Оскільки суди перевантажені справами, інформаційні технології через заданий алгоритм можуть впорядковувати велику кількість матеріалів займаючись, наприклад, розподілом справ, тим самим забезпечуючи економічно ефективний та швидкий розгляд справ. Також Н.В. Шишка підкреслює: «Застосування штучного інтелекту може формувати єдність та послідовність судової практики, оскільки запрограмована програма на певний алгоритм, як правило, не допускає помилок, які при людському факторі виникають переважно через внутрішнє переконання» [5, с. 144].

У свою чергу, Консультативною радою європейських суддів у своєму Висновку № 26 (2023) від 1 грудня 2023 р. [6] відзначено, що нав'язування показників на основі ефективності через використання інформаційних даних можуть підірвати автономію в ухваленні судових рішень, а допомога штучного інтелекту у дослідженні та фільтруванні доказів, справ у майбутньому можуть знизити здатність судді ухвалювати рішення, оцінювати кожен доказ через тенденції, що диктуватиме інформаційна база даних [7].

Вважаємо доцільним зауваження М.Д. Василенка та В.М. Слатвінської: «...ШІ може інтерполювати наявне знання, але не може його екстраполювати, щоб створити нове знання. Зіткнувшись з новою ситуацією, ШІ зазвичай намагається вирішити її, виходячи з присутніх знань, замість того, щоб придумати щось нове» [8, с. 278].

На нашу думку, використання можливостей штучного інтелекту у судочинстві можуть спричинити порушення фундаментального принципу правосуддя – безстороннього та незалежного суду. Доступ штучного інтелекту до матеріалів суду підриває конфіденційність, захист персональних даних та незалежний розгляд справ, може стати наслідком значної кількості судових помилок. Як наслідок – збільшення оскаржень

рішень у судах вищої інстанції та збільшення завантаженості, термінів ухвалення рішень.

До прикладу, фільтрування штучним інтелектом доказів суперечить принципу оцінки суддею доказів за його внутрішнім переконанням, оскільки якостями «внутрішнього переконання» може володіти лише людина, зважаючи на її моральність та етичність.

Також залишається відкритим питання гарантування прозорості, дотримання штучним інтелектом прав та свобод людини, програмної надійності, запобіганню будь-якому виду дискримінації.

Окрім того, заходи безпеки вимагають нагляду за інформаційними технологіями, що також є ризиком забезпечення незалежності суду.

Застосування штучного інтелекту априорі може становити загрозу гарантуванню фундаментальних прав людини. О.В. Турута і О.П. Турута, аналізуючи порядок застосування штучного інтелекту в судочинстві, дослідили, що «система, яка використовується в судочинстві оцінює представників певної етнічної групи більш ризикованими до рецидивізму... системи гірше розпізнають обличчя людей азіатського типу та обличчя темношкірих людей» [9, с. 53].

З огляду на вищезазначене, такий стан речей суперечить нормам Загальної декларації прав людини та Міжнародному пакту про громадянські та політичні права, де заборонені дискримінація та визнаються такими, що не можуть бути порушеними, права на свободу, справедливий судовий розгляд та рівність перед судом. Хибність нейронної мережі у фільтруванні та розпізнаванні осіб не лише призведе до збільшення безпідставних рішень, а й посягне на основоположні права людини, що є найбільшою цінністю всього цивілізованого світу.

Неоднозначним також є місце штучного інтелекту у цивільному праві, особливо – у праві інтелектуальної власності.

У науковому просторі точаться дискусії щодо належності творів, створених штучним інтелектом у відношенні до авторського права. Твори, згенеровані нейронною мережею, охороняються правом особливого роду (*suī generis*). Оригінальними вони вважаються лише за умови, коли фізична особа використовує можливості мережі (наприклад, задає певні умови штучному інтелекту). У свою чергу, твір повністю згенерований штучним інтелектом є неоригінальним твором.

З іншого боку, ми погоджуємось із думкою Т.Г. Каткової: «навіть повністю автоматизована машина не може бути творчою, із фантазією, уявою, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості)» [10, с. 52]. Так, твір, створений штучним інтелектом, повинен мати рівень новизни та результат інтелектуальної власності, однак,

як ми зазначали вище, штучний інтелект працює лише по заданому алгоритму, тим самим не може створити необхідний рівень новизни.

Також виникає питання, хто є суб'єктом права інтелектуальної власності на твір, створений штучним інтелектом. Законодавець ч. 2 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає суб'єктами *suī generis* осіб, що мають майнові права або ліцензійні повноваження на програму, що діє на основі штучного інтелекту [11].

Такі науковці, як Т. Малган, В.В. Ткаченко, Б. Щербина та ряд інших у свої працях розглядали штучний інтелект з позиції суб'єкта цивільних правовідносин, наділяючи його правоздатністю та правосуб'єктністю. О.Ю. Параманова та уже вище згадувана І.П. Варава, на противагу, зазначили, що «правовий статус ШІ не може бути отриманий з моделі фізичної особи. Оскільки тоді робот буде мати права людини – право на гідність, недоторканність, винагороду, громадянство і т. д. Це суперечить Хартії основних прав ЄС і Конвенції про захист прав людини і основних свобод» [12, с. 75]. Зауважимо, що при наданні штучному інтелекту правосуб'єктності, постає питання належності майнових прав його розробникам.

Таким чином, питання місця штучного інтелекту в цивільному праві залишається відкритим, що унеможлиблює всебічно проаналізувати правовий статус нейронної мережі.

У період збройної агресії російської федерації відбулась докорінна зміна злочинності в Україні, що вплинуло на пріоритетність завдань органів кримінального провадження. На сьогодні нагальними завданнями правоохоронних органів є розслідування воєнних злочинів, що вчиняються, більшою мірою, на території ведення бойових дій.

На практиці уже можемо спостерігати випадки використання технологій штучного інтелекту задля збирання доказів на території, де не можуть це зробити працівники досудового слідства. Цифрові технології, що створені по принципу роботи штучного інтелекту, спроможні зібрати на проаналізувати фото- та відеодані, супутникові знімки, аудіоматеріали, матеріали соціальних мереж за допомогою спеціальної цифрової техніки, тим самим забезпечують ефективність роботи правоохоронних органів.

Однак, ми вважаємо, що такий метод є дуже вразливим до кібератак. Зловмисники або крадіна-агресор (якщо це матеріали, що стосуються розкриття правопорушень, вчинених ворожими військами), можуть отримати доступ до матеріалів, тим самим знищити їх, розкрити на загал чи т. п.

Висновки. Як бачимо, розвиток технологій неминуче торкається всіх сфер нашого життя, юриспруденція – не виняток. Незважаючи на

досить тривалу діджиталізацію суспільства, в сфері права деякі із технологій лише починають використовуватись як інструмент ефективної діяльності правознавців. Зокрема, таким є штучний інтелект, який відзначається популярністю у буденному та професійному житті. Обробка та фільтрування великого потоку даних, раціоналізація часу, швидкість надання результату, створення інформації – безсумнівні переваги нейронної мережі.

Однак, існує ряд проблемних аспектів, що ставлять під сумнів використання можливостей штучного інтелекту в юридичній площині. Першою та основоположною проблемою є відсутність нормативно-правової бази щодо використання штучного інтелекту. Відсутня всебічна та повна законодавчо закріплена дефініція поняття «штучний інтелект», яка повністю б розкривала його сутність, що важливо для інтерпретації цього явища у нормативно-правових актах. Так само не визначені місце, значення та завдання штучного інтелекту, що у майбутньому може спричинити колізії як у науковому, так і практичному просторі. Ахіллесовою п'ятою також є низька цифрова грамотність серед громадян, в тому числі і юристів у сфері використання можливостей штучного інтелекту. Чинниками такого явища вважаємо відсутність навчальних методик, що були б націлені на підвищення рівня знань юристів в галузі застосування штучного інтелекту у своїй професійній діяльності, незацікавленість владних органів та нестачу фінансування. Також передбачається, що надання штучному інтелекту можливості виконання деяких юридичних завдань, знизить попит на послуги юристів та вплине на цінову політику надання останніми послуг.

Окрім того, особливо загострене питання впровадження штучного інтелекту в окремих галузях права. Так, наприклад, використання штучного інтелекту в судочинстві ставить під загрозу незалежність та об'єктивність суду, права та свободи особи. У цивільному ж праві, а особливо – у праві інтелектуальної власності, залишається відкритим питання правового статусу штучного інтелекту в правовідносинах, де об'єктом є авторські права. А використання штучного інтелекту в кримінальному провадженні загрожує збільшенню кібератак на комп'ютерну техніку.

Отже, впровадження штучного інтелекту у сфері юриспруденції на даному етапі може призвести до порушення основоположних прав та свобод людини та інших фундаментальних засад діяльності окремих галузей права, що буде передумовою збільшення судових проваджень. Ми не закликаємо відмовитись від можливостей нейронної мережі, оскільки остання може стати ефективним інструментом реалізації завдань

юриспруденції. Законодавцеві та іншим владним органам необхідно напрацювати методи та правила безпечного та правомірного застосування штучного інтелекту задля ефективного використання можливостей новітніх технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р : станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-r#Text>.
2. Баранов О.А. Визначення терміну "штучний інтелект". *Інформація і право*. 2023. № 1(44). С. 32–49. URL: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1\(44\).287537](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1(44).287537).
3. Цюмра В.Ю., Корильчук С.Т., Оленюк Д.О. Розвиток штучного інтелекту в сучасній юриспруденції. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2023. № 38. С. 100–108. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/875>.
4. Варава І. Інновації у професійній діяльності юристів: використання потужностей штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2020. № 1(32). С. 47–54. URL: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.1\(32\).200306](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.1(32).200306).
5. Шишка Н.В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 143–145. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/35>.
6. Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві : Висновок КРЕС від 01.12.2023 р. № 26. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/vysnovok_kryes_no_26_neoficiynny_pereklad.pdf.
7. Мамченко Н. СЮГ: Штучний інтелект і технології можуть значно допомогти у роботі суддям, але не замінити їх, – Висновок КРЕС. *Конституційний Суд України*. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/syug-shtuchnyy-intelekt-i-tehnologiyi-mozhut-znachno-dopomogty-u-roboti-suddyam-ale-ne>.
8. Василенко М.Д., Слатвінська В.М. Штучний інтелект в судовій практиці: особливості та його можливості (міжгалузеве дослідження). *Адміністративне право і адміністративний процес, інформаційне право*. 2022. № 4. С. 271–278. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.39>.

9. Турута О.В., Турута О.П. Штучний інтелект крізь призму фундаментальних прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 71. С. 49–54. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.7>.
10. Каткова Т.Г. Штучний інтелект в Україні: правові аспекти. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 46–55.
11. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX : станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
12. Парамонова О., Варава І. Місце штучного інтелекту в системі права. *Scientific works of national aviation university. series: law journal «air and space law»*. 2023. Т. 3, № 68. С. 73–80. URL: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.68.17976>.